

Jelena Martinović-Bogojević · Milena Papić

S MUZIKOM RASTEM

MUZIČKA KULTURA za peti razred osnovne škole
PRIRUČNIK

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA, 2019.

Mr Jelena Martinović-Bogojević · Milena Papić

S MUZIKOM RASTEM

MUZIČKA KULTURA za peti razred osnovne škole
PRIRUČNIK

Izdavač	Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica
Za izdavača	Pavle Goranović, direktor
Glavni urednik	Radule Novović
Odgovorni urednik	Lazo Leković
Urednica	Biljana Miranović
Recenzenti	dr Vesna Vučinić mr Dobrila Popović Svetlana Bulatović-Stanišić Rada Mujović Radmila Bajković
Lektura	Jasmina Radunović
Korektura	Dragan Batrićević
Grafičko oblikovanje	Bojana Bogavac
Tehnička urednica	Dajana Vukčević

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-2294-5
COBISS.CG-ID 39492368

Nacionalni savjet za obrazovanje, Rješenjem broj 04-5-885 od 25. 04. 2016. godine,
odobrio je ovaj priručnik za upotrebu u osnovnim školama.

Copyright © Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica, 2019.

SADRŽAJ

Uvod	4	Prvi snijeg.....	39
Prijedlozi scenarija za čas	14	Tring zilja.....	40
1. Upoznavanje s udžbenikom.....	14	Naše pjesme.....	40
2. Himna Crne Gore.....	15	Zapjevajmo složno svi.....	41
3. Polustepen, stepen i stupanj.....	16	Crna Gora	41
4. Dur i mol.....	18	Vodi zdrav način života.....	42
5. Takt 4/4.....	20	Narodne pjesme	43
6. Obrada dinamike.....	21	Oj, Vrsuto.....	43
7. Obrada tempa.....	23	Rosa plete ruse kose.....	43
8. Obrada muzičkog oblika.....	25	Pod onom gorom zelenom.....	46
9. Obrada muzičkih instrumenata.....	27	Ovo dvoje bor i jela.....	44
Slušanje muzike	29	Soko leti.....	44
10. S. Prokofjev: Peća i vuk.....	29	Tiho duva.....	45
11. Modest Musorgski: Slike s izložbe.....	30	Biser Mara.....	45
12. Muzika nas vodi kroz Crnu Goru.....	32	Sve ptičice zapjevale.....	46
Uputstvo za sviranje blok-flaute	34	U livadi pod jasenom.....	47
Notografija pjesama	36	Kiša pada.....	47
Himna Crne Gore.....	36	Pred Senkinom kućom.....	47
Umjetničke pjesme		Ljepote Crne Gore.....	48
C- dur pjesmica.....	37	Twinkle, twinkle little star.....	48
Solmizacija.....	37	Teče teče bistro voda.....	49
Trka.....	38	Splet pjesama za blok-flatu.....	49
Šaputanje.....	38	Dodatak	
Izgubljeno pile.....	39	Asocijacije.....	50
		Literatura.....	51

UVOD

Poštovani nastavnici, poštovane nastavnice,

Pred vama se nalazi udžbenički komplet za predmet Muzička kultura za peti razred, pod nazivom **S muzikom rastem**, koji čine: udžbenik, priručnik i tri CD-a za nastavnike/nastavnice.

Ovaj komplet predstavlja sponu između zahtjeva predmetnog programa i realizacije nastave u učionici. Priprema za svaku nastavnu jedinicu je kreativni izazov i stoga želimo da materijal koji je pred vama bude podsticaj vašem umijeću i inventivnosti. Nastojali smo da osmislimo sadržaj kojim bismo inspirisali učenike/učenice¹ za aktivno učestvovanje u nastavnom procesu. Realizacija nastave muzičke kulture neodvojivo je vezana za iskustvo stvaranja, pjevanja, slušanja iz kojih će se razvijati znanja, sposobnosti i vještine, ali prije svega ljubav prema muzici.

Želimo da rad uz ovaj udžbenički komplet protiče u obostranom zadovoljstvu vaših učenika i vas.

Priručnik

Priručniku za nastavnike pristupile smo kroz cjelovito sagledavanje sadržaja udžbenika i programom predviđenih zahtjeva. Predstavile smo poglavlja, naglašavajući aktivnosti koje su potrebne kako bi se nastavne jedinice uspješno realizovale. Dati su osnovni metodički postupci za: učenje pjesme po sluhu, učenje pjesme po notnom tekstu, analitičko slušanje muzike, obradu instrumenta, muzički oblik. Ponuđeni su prijedlozi za realizaciju jednog broja nastavnih jedinica koje pripadaju različitim poglavljima i oblastima.

Opis udžbenika za peti razred **S muzikom rastem**

Udžbenik **S muzikom rastem** podijeljen je u više tematskih cjelina. Razlog za grupisanje materijala po određenim oblastima jeste njegova preglednost, kao i otvaranje mogućnosti da nastavnici/nastavnice,² kreirajući godišnji plan, mogu da raspodijele nastavne jedinice prema svom izboru. Svakoj oblasti pripada određeno poglavlje u udžbeniku:

Otkrivamo jezik muzike obuhvata programom predviđene sadržaje iz oblasti teorije muzike, koja se izučava na elementarnom nivou, kako bi učenici bolje razumjeli ono što pjevaju, sviraju ili slušaju. Svim teorijskim objašnjenjima prethode praktični primjeri u vidu narodnih ili umjetničkih pjesama predviđenih za izvođenje, kao i primjeri za slušanje kroz koje su postavljena određena pitanja i zadaci kako bi se pažnja učenika usmjerila na aktivno slušanje muzičkog djela. Iz aktivnosti izvođenja, slušanja i stvaranja trebalo bi da proisteknu njihova: zapažanja, upoređivanja, zaključivanja na kojima počivaju razvojna dostignuća na kraju svakog razreda i ciklusa.

¹ Primijetićete da je tekst priručnika većinom napisan u jednom rodu. Namjera nam je bila da postignemo jednostavnost, preciznost i jasnoću. Podrazumijeva se, dakle, da se sve napisano odnosi na oba pola.

¹ U daljem tekstu: učenici

² U daljem tekstu: nastavnici

I muzika ima oblik sadrži objašnjenja programom predviđenih elemenata muzičke forme: motiva, rečenice i perioda. Metodčki postupak podrazumijeva prije svega iskustvo pjevanja i slušanja, a zatim memorisanja, zapažanja i razumijevanja. Na prepoznavanje elemenata oblika, učenike treba podsticati tokom cijele godine kroz primjere koje izvode, kako bi se znanje o elementima muzičke forme moglo postupno primjenjivati, čime bi se razvijao i osjećaj za muzičke cjeline.

Predstavljamo instrumente posvećeno je upoznavanju žičanih i duvačkih instrumenata. Učenici instrumente prepoznaju prema izgledu i zvučnoj boji, zapažajući na osnovu fotografija građu instrumenta, dok kroz muzičke primjere zapažaju njegovu zvučnu boju. Nastavnik nikako ne bi trebalo da se ograniči na primjere koji se nalaze na CD-u, već da pored njih pripremi i drugi audio i video materijal. Gostovanje izvođača na času, ukoliko je to moguće obezbijediti, predstavlja najbolji put ka višem stepenu zainteresovanosti kroz očigledan način predstavljanja instrumenta. Primjer dobre prakse jeste i upotreba audio-vizuelnog materijala.

Muzika nas vodi kroz Crnu Goru posvećeno je muzičkom folkloru na teritoriji Crne Gore. Kroz učenje narodnih pjesma, instrumenata i igara, učenici razvijaju svijest o vlastitoj kulturi i identitetu. Iako učenici rado pristupaju ovim sadržajima, od nastavnika se očekuje da koristi nastavna sredstva poput: Power Point prezentacije, DVD materijala, te da napravi korelaciju s drugim predmetima kako bi se učenici cjelovitije upoznali s muzičkom baštinom svoje države. Afirmacija multikulturalnosti je neodvojivo vezana za muzičku baštinu, te je treba kontinuirano njegovati.

Slušamo muziku, kako sam naziv govori, sadrži materijal za aktivno slušanje muzike, što predstavlja percepcijski proces u realizaciji nastave Muzičke kulture. Ova aktivnost je veoma važna, kako zbog muzičkog obrazovanja, koje se u narednim razredima odnosi i na produbljivanje znanja o muzičkim žanrovima i istoriji muzike, tako i zbog estetskog vaspitanja učenika. Aktivno slušanje razvija pažnju i sposobnost auditivnog zapažanja. Muzički doživljaj kao neposredna reakcija na muziku doprinosi spontanom ispoljavanju osjećanja, ali i razvijanju ljubavi prema muzici. Izabrane kompozicije pripadaju djelima programske muzike, od muzičke bajke *Peća i vuk* Sergeja Prokofjeva, namjenski pisane za djecu, preko izbora iz baleta *Krcko Oraščić* P. I. Čajkovskog, pa do odlomaka iz ciklusa *Slike s izložbe* Modesta Musorgskog. Pojedini zadaci koji se odnose na prepoznavanje instrumenata i komentarisanje njihove zvučne boje (*Peća i vuk*) zahtijevaju viši stepen slušnog opažanja. Nastavnici mogu koristiti video-materijal (balet *Krcko Oraščić*, Diznijev crtani film *Peća i vuk*) ili ilustracije (*Slike s izložbe*) kako bi učenicima bolje približili date kompozicije. Preporučuje se da učenici više puta u toku školske godine slušaju određenu kompoziciju i na taj način proširuju muzičku percepciju. Slušanje muzike se kao proces

odvija i u sklopu ostalih nastavnih oblasti, u okviru kojih je u pratećem audio-materijalu dat velik broj djela kako programske, tako i apsolutne muzike.

Pjevamo, sviramo – muziciramo sadrži primjere za pjevanje i sviranje na izabranim instrumentima Orfovog instrumentarijuma kako bi se razvijala vještina intonativno čistog pjevanja, motorika, memorija i koncentracija. Kao dodatak, data su uputstva za sviranje na blok-flauti i metalofonu kao najdostupnijim melodijskim instrumentima Orfovog instrumentarijuma. Kada učenici ovladaju sviranjem, mogu izvoditi sve jednostavnije melodije pjesama predviđenih za pjevanje. Na pratećem CD-u za nastavnike date su vokalno-instrumentalne i instrumentalne verzije pjesama.

Udžbenik sadrži i prateći audio-materijal koji omogućava da učenici i kod kuće slušaju muzičke primjere. Na to nastavnici treba da ih konstantno upućuju.

Izvodi iz Predmetnog programa

Aktivnosti učenika obuhvataju: **izvođenje, slušanje i stvaranje.**

Izvođenje obuhvata prije svega pjevanje narodnih i umjetničkih pjesama, kao i sviranje na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orfovog instrumentarijuma (po izboru nastavnika).

Slušanje je usmjereno na prepoznavanje zvučne boje različitih žičanih i duvačkih instrumenata, analizu tempa i dinamike u slušanim kompozicijama, razlikovanje narodnih i umjetničkih pjesama.

Stvaranje podrazumijeva osmišljavanje jednostavne ritmičke pratnje i osmišljavanje jednostavne ritmičke vježbe s poznatim tonskim trajanjima, osmišljavanje jednostavnih koraka na datu melodiju. Ova aktivnost otvara brojne mogućnosti kreativnog izražavanja, koje mogu biti spontane ili vođene, a koje se odvijaju na dva osnovna načina: kroz učešće u samoj muzici i kao reakcija na muziku (Oblak, 2000; Borota, 2013).

Razvojna dostignuća koja proističu iz navedenih aktivnosti podrazumijevaju razvoj sposobnosti, vještina i informativnih znanja iz kojih proizilaze ishodi učenja.

Sposobnosti podrazumijevaju da učenik/učenica razvija: muzikalnost, osjećaj za ritam, sposobnost taktiranja 4/4 takta, kao i da prepozna zvučne boje različitih instrumenata i proširuje muzičku memoriju.

Vještine se odnose na širenje glasovnog opsega, napredovanje u sviranju na Orfovim instrumentima, prepoznavanje i realizovanje muzičkih oznaka za tempo i dinamiku

Način provjeravanja i ocjenjivanje

Kako bi nastavnik pratio napredovanje učenika, te vrednovao njegova razvojna dostignuća, neophodno je da ima individualan pristup svakom učeniku/učenici, što podra-

zumijeva, prije svega, upoznavanje i identifikaciju njihovih muzičkih sposobnosti. Proces provjere treba da se vrši i kroz učenikovu/učeničinu zainteresovanost, angažovanost, kreativnost, zapažanje, izvođenje, ali i kroz cjelokupan razvoj njegove/njene ličnosti. U nastavi Muzičke kulture potrebno je svakog učenika/učenicu zainteresovati za ovaj predmet. Razvoj njegovih/njenih dostignuća treba da teče postupno, bez prevelikih metodičkih zahtjeva (prilikom savladavanja programa) i davanja negativnih ocjena, koje će učenika/učenicu demotivisati i odvojiti od muzike. U skladu s procjenom bazičnih muzičkih sposobnosti na početku školske godine, nastavnik/nastavnica treba da prati individualni razvoj svakog učenika/učenice i vrši procjenjivanje na objektivnan način.

Muzički kabinet

Da bi se ciljevi i zadaci nastave Muzičke kulture uspješno realizovali, potrebno je stvoriti osnovne uslove za rad. Svjedoci smo da je opremljenost kabineta neujednačena od škole do škole, od sredine do sredine. Međutim, svaka škola je obavezna da obezbijedi minimalnu opremu koja omogućava odvijanje nastave prema usvojenom Predmetnom programu, u kojem se navodi da učionica mora biti opremljena:

- AV sredstvima (CD, uređaji za snimanje, TV, DVD)
- kompjuterom
- klavirom (pijanino, klavijature)
- Orfovim instrumentima
- muzičkom literaturom (književna i zvučna).

Muzička učionica mora imati opremu koja joj pripada (platno, grafoskop) i mogućnost zatamnjenja (Predmetni program, 2013, 53).

Osnovni metodički postupci

Obrada pjesme po sluhu

Obrada pjesme po sluhu jeste najčešće korišćeni metodički postupak u nastavi muzičke kulture u osnovnoj školi. Obradu pjesme možemo započeti analizom literarnog teksta pjesme, koji možemo približiti učenicima kroz izražajno čitanje, pripremljene ilustracije, kroz razgovor o tome kako oni doživljavaju i tumače tekst.

U daljem postupku nastavnik izražajno pjeva pjesmu s instrumentalnom pratnjom ili bez nje. Nakon upjevavanja, principom imitacije, nastavnik pjeva pjesmu po frazama, a učenici ponavljaju dok ne usvoje cijelu pjesmu, koju na kraju pjevaju od početka do kraja. Radi usavršavanja izvođenja, učenici mogu osmisliti jednostavnu ritmičku pratnju ili izvesti ritmički aranžman koji je nastavnik prethodno pripremio. Pjevanje uz datu instrumentalnu pratnju na CD-u može biti jedan od oblika izvođenja nakon usvajanja pjesme.

Obrada pjesme po notnom tekstu

Ovim metodičkim postupkom obrađuju se pjesme jednostavnog melodijsko-ritmičkog sklopa na sljedeći način:

- analiza notnog teksta
- obrada ritma na neutralan slog (ukoliko je ritam jednostavan, može se preskočiti ovaj korak)
- obrada notnog teksta *parlato* s taktiranjem
- pjevanje pjesme solmizacijom s taktiranjem
- obrada teksta
- pjevanje pjesme s tekstom
- izražajno pjevanje pjesme s instrumentalnom pratnjom ili bez nje.

Zbog jednostavnije primjene ovog metodičkog postupka dajemo par sugestija:

- analiza notnog teksta podrazumijeva uočavanje specifičnosti melodije: koja su notna trajanja u njoj prisutna; da li postoji neka oznaka koja je učenicima nejasna; da li postoji oznaka s kojom su se susreli u prethodnim razredima (npr. repeticija); kako se kreće melodija; da li postoje zapisane dinamičke oznake i oznaka za tempo itd.
- ukoliko se radi o pjesmi s jednostavnim ritmom koji učenici mogu lako da savladaju, može se preskočiti korak izgovaranja ritma na neutralan slog i preći na izgovaranje ritma *parlato*
- u izgovaranju *parlato*, učenici uz taktiranje jasno solmizacijom izgovaraju notni tekst, poštujući napisani ritam
- prije pjevanja solmizacijom, uputno je upjevavati učenike, najčešće kroz ljestvicu u kojoj je pjesma napisana. lako se ne može očekivati da učenici petog razreda imaju predstavu o tonskim visinama (po nekim metodičarima to je upitno i u starijim razredima), treba nastojati da učenici što čistije pjevaju melodiju, što znači da je više puta treba ponoviti uz harmonsku pratnju na klaviru
- slijedi analiza literarnog teksta. Tekst pjesme može izražajno pročitati jedan učenik i onda kroz razgovor kratko prokomentarisati o čemu tekst govori
- posljednji korak u učenju pjesme jeste izvođenje s tekstom. Učenici su solmizacijom usvojili melodiju, pa u ovom koraku treba povesti računa o jasnoj artikulaciji teksta i izražajnom izvođenju.

Naša je preporuka da učenici u oba postupka koriste stečena znanja o tempu, dinamici, obliku i prepoznaju ova svojstva muzike kroz primjere koje izvode (određuju tempo, pjevaju izražajno s primjenom dinamike, uočavaju muzičke cjeline).

Trudili smo se da aranžmani na CD-u, predviđeni za izvođenje sadrže i instrumente s

kojima se učenici upoznaju u petom razredu. Nastavnik im prilikom slušanja vokalno-instrumentalnih i instrumentalnih primjera, može dati zadatak da prepoznaju neke od obrađenih instrumenata kako bi razvijali auditivno opažanje i pamtili zvučnu boju instrumenata.

Slušanje muzike

Slušanje muzike je aktivnost koja zauzima značajno mjesto u nastavi muzičke kulture. Može biti sastavni dio časa čiji se scenario bazira na smjenjivanju različitih aktivnosti (npr. učenje pjesme po sluhu i slušanje muzike), a može biti i glavna aktivnost, kojoj je posvećen centralni dio časa. Kroz analitičko slušanje muzike, koje u drugom ciklusu počiva i na proširenim znanjima o instrumentalnim grupama (žičani i duvački muzički instrumenti), tempu, dinamici, učenici kroz uputstva i zadatke prilikom slušanja postupno proširuju opseg perceptivnog iskustva. Uz to, razvijaju koncentraciju i pamćenje tokom aktivnog slušanja. Učenici opisuju svoj doživljaj muzičkog djela, izražavajući osjećanja i stavove. Kroz analitičko slušanje muzike u osnovnoj školi učenici razvijaju i usvajaju bazične kriterijume za razvoj pozitivnog odnosa prema umjetničkoj muzici.

Izbor djela treba da bude primjeren uzrastu učenika. Kompozicije ili određeni odlomci, treba da budu kratki (3-4 minuta) i upečatljivi (koji ostavljaju utisak i bude osjećanja prilikom slušanja). Često se za ovaj uzrast biraju i kompozicije programskog karaktera (gdje postoji određena tematika predstavljena muzikom).

Prilikom prvog slušanja pristupamo tzv. *globalnom slušanju djela*, koje podrazumijeva emocionalno proživljavanje muzičkog djela, zatim spontano reagovanje na muzički doživljaj (Stojanović, 1996). Sam doživljaj muzike je subjektivna percepcija, pa nastavnik ne treba da daje negativne komentare. Ukoliko učenikov doživljaj znatno odstupa od očekivanog, učenik se može navesti da obrazloži svoje utiske (Smrekar-Stanković, Gejo, 2008, 13). Muzički doživljaj može se izraziti i na različite načine: osim verbalno, likovnim izrazom, dramatisacijom, pokretom.

Prilikom *selektivnog* ili *analitičkog slušanja*, učenici opažaju i prepoznaju muzička svojstva slušanog djela. Nastavnik prije slušanja postavlja zadatke – na što učenici treba da obrate pažnju.

- Učenici petog razreda kroz analitičko slušanje muzike mogu da zapaze:
 - koji izvođački sastav izvodi kompoziciju (da li je u pitanju vokalna, instrumentalna ili vokalno-instrumentalna kompozicija, kao i da prepoznaju instrumente ili grupe instrumenata koje uče: žičani i duvački)
 - u kom je tempu kompozicija (brz, umjeren ili lagan)
 - da li se tempo tokom kompozicije mijenja
 - da li u kompoziciji postoji dinamičko nijansiranje (da objasne dinamički tok, a nakon obrade dinamičkih oznaka da koriste muzičke termine).

Objedinjujući sve navedene komponente, učenici iznose zapažanja o cjelokupnom karakteru slušane kompozicije.

Analitičko slušanje može biti sprovedeno i u okviru grupnog rada, što pospješuje aktivnost učenika i razvija osjećaj za timski rad. Svakoj grupi se prije slušanja daje određeni zadatak. Na kraju slušanja, kapiteni grupa (koje biraju članovi grupe) izlažu zapažanja do kojih su došli.

Grupe mogu izraziti i muzički doživljaj literarno, likovno ili osmisliti određenu dramaturgiju djela, što na kraju svaka grupa demonstrira.

Jednu kompoziciju učenici mogu slušati više puta u toku školske godine. Kompozicije u poglavlju **Slušamo muziku** mogu se slušati u toku jedne nastavne jedinice, ali se fragmentarno mogu slušati i u okviru nekih drugih nastavnih jedinica (na primjer, odlomci iz djela *Peća i vuk* S. Prokofjeva, mogu biti ilustrativni primjeri za muzičke instrumente).

Obrada instrumenta

Kao što se u Predmetnom programu može vidjeti, učenici se u petom razredu upoznaju s grupom žičanih i duvačkih instrumenata. Potrebno je krenuti od opšteg ka pojedinačnom. Na osnovu očiglednih sredstava (fotografija, audio-vizuelni primjeri ili prisustvo samog izvođača – što bi bila najpoželjnija mogućnost), učenici zapažaju sličnosti i razlike unutar samih grupa instrumenata. Kroz primjere za slušanje, auditivno zapažaju i memorišu kako zvuče grupe instrumenata. Zatim se obrađuju pojedinačni instrumenti. Nastavnici ne treba da insistiraju na pamćenju djelova instrumenta, već da ih učenici vizuelno i naročito – auditivno prepoznaju (što je i najvažniji ishod učenja muzičkih instrumenata). Na osnovu fotografija i pitanja u udžbeniku, kao i audio-materijala, učenici povezuju sličnosti i razlike između instrumenata u pojedinim grupama, gdje se mogu koristiti različite metode, poput: konceptualnih tablica, Venovih dijagrama, grozdova (brainwriting) itd. Audio-vizuelna sredstva takođe su dobar način da se učenicima što očiglednije predstave specifičnosti instrumenata, način držanja prilikom sviranja i zvučna boja.

Nastavnici prilikom provjere mogu koristiti različite načine. Dajemo sljedeći primjer: nastavnik dijeli učenike u grupe i svakoj grupi daje fotografije instrumenata, a zatim pušta zvučne primjere, najbolje one gdje se čuje solo instrument. Učenici ređaju fotografije prema primjerima koje slušaju. Na kraju, svaka grupa izlaže na koji način je poređala instrumente. Učenici još jednom slušaju zvučne primjere i zajedno provjeravaju da li su ispravno povezali izgled instrumenta s njegovim zvučanjem.

Obrada muzičkog oblika

U petom razredu učenici se prvi put susrijeću s pojmom muzičkog oblika. Cilj je da kroz pjevanje i slušanje zapažaju muzičke cjeline. Motiv, rečenica i period jesu prvi elementi muzičkih oblika koje učenici upoznaju. Metodski postupci u prepoznavanju muzičke

forme počivaju na prethodnom iskustvu pjevanja ili slušanja određenih cjelina, pa tek nakon toga „osvješćivanja“ kroz upoznavanje njihovih muzičkih karakteristika. Kako većina pjesama u sebi sadrži rečenicu ili period, učenici prepoznaju zaokruženost forme, početak i kraj muzičke cjeline. Cilj upoznavanja oblika nije njihova obrada na jednom času, već kontinuirano prepoznavanje rečenice, perioda ili muzičkog motiva kroz pjesme koje učenici izvode. Da bi se usmjerila njihova pažnja i prilikom slušanja muzičkog djela, dati su primjeri iz umjetničke muzike. Analogija s rečenicom u jeziku ili motivom kao početnom idejom, može se razraditi kroz korelaciju s nastavom jezika, ali i s nastavom likovne kulture (kako se od početnog motiva u slikarstvu razvija veća cjelina) itd. Akcenat u centralnom dijelu časa svakako treba dati objašnjenju oblika u muzici i uočavanju rečenice i perioda u pjesmama koje učenici izvode. Za darovitije učenike može se dati zadatak da od početnog motiva sami osmisle muzičku rečenicu.

Sviranje na instrumentima Orfovog instrumentarijuma

U jednom broju pjesama dati su aranžmani za instrumente s neodređenom visinom tona. Nastavnici mogu koristiti i tijelo kao izvor zvuka, pa učenici raznim načinima pljeskanja, kuckanja, udaranja nogom o pod ili rukom o klupu, mogu podražavati ritam u već osmišljenoj pratnji, ili sami smišljaju ritmičku pratnju. Kada je o melodijskim instrumentima Orfovog instrumentarijuma riječ, najčešću primjenu imaju metalofon i blok-flauta. Na kraju udžbenika data su uputstva za sviranje na metalofonu i blok-flauti, tako da učenici mogu svoje vještine sviranja usavršavati i kod kuće. Sviranje jednostavnih pjesama na ovim instrumentima razvija motoriku, koncentraciju, muzički sluh i djeci pruža veliko zadovoljstvo.

Primjena novih metoda učenja u nastavi muzičke kulture

U ovom priručniku ponudili smo neke od savremenih metoda koje se koriste u aktivnoj nastavi, a koje pospješuju dinamiku na času, timski rad, razmjenu ideja, te pomažu učenicima da klasifikuju znanja i iznesu jasno svoja zapažanja. Iako nastava muzičke kulture sadrži svoje specifične metode, primjena navedenih metoda može biti od pomoći nastavniku u motivaciji učenika i stvaranju radne atmosfere u uvodnom dijelu časa. Takođe, i da sublimira određenu materiju i provjeri usvojena znanja u završnom dijelu časa.

Brainstorming je interaktivna metoda u kojoj se generiše veliki broj ideja u kratkom vremenu. Učenici aktivno učestvuju slobodno iznoseći ideje ili mišljenja vezana za postavljenu temu ili problem. Sve ideje se zapisuju na tabli i nijedna se ideja u početku ne smije kritikovati. Ovom metodom stvara se radna i kreativna atmosfera u kojoj učenici slobodno izražavaju svoje ideje. Umjesto određenog pojma ili pitanja, može se koristiti slušanje zvučnog primjera, čiji je naziv zapisan na tabli. Učenici slobodno iznose svoja zapažanja o karakteristikama odslušane kompozicije, koja se bilježe i kasnije komentarišu

i klasifikuju. Tehnika se može primjenjivati u cijelom razredu, grupno ili u paru.

Venov dijagram je vizuelno pomagalo koje služi za preglednu klasifikaciju dva različita pojma, njihovih sličnosti i razlika. U pitanju su dva kruga koja se presijecaju, sličnosti se unose u njihov presjek, a razlike u preostale djelove kruga. Ova metoda može se primijeniti za upoređivanje muzičkih instrumenata, njihovih grupa ili podgrupa (violina – kontrabas ili limeni – drveni duvački instrumenti). U toku izrade Venovog dijagrama mogu se pustiti i dva zvučna primjera koja učenici upoređuju bilježeći sličnosti i razlike.

Rotirajući pregled je metoda koja se koristi isključivo u grupnom radu. Može poslužiti za utvrđivanje gradiva. Nastavnik pripremi onoliko pitanja koliko ima grupa i svakoj grupi dodjeljuje jedno pitanje. Učenici u kratkim crtama zapisuju odgovore. Nakon određenog vremena, nastavnik daje znak za rotiranje listica među grupama. Učenici čitaju što je prethodna grupa napisala i dodaju svoje odgovore, koji ne bi trebalo da se ponavljaju. Rotacija je završena kada grupe dobiju listić s pitanjem kojim su započeli. Kapiten svake grupe čita dobijene odgovore. Ova metoda može se primijeniti u utvrđivanju znanja iz većih tematskih cjelina, kao što je, na primjer, crnogorski folklor.

Konceptualna tablica služi kao vizuelna organizacija informacija kroz koju se vrši upoređivanje više pojmova, problema ili pojava. U vodoravnim djelovima tablice upisuju se pojmovi koji se upoređuju, dok se uspravno unose karakteristike po kojima se vrši upoređivanje (ili obrnuto). U nastavi muzičke kulture mogu se upoređivati kompozicije koje se slušaju (izvođački aparat, tempo, dinamika...), muzički instrumenti, narodne ili umjetničke pjesme koje učenici izvode itd. Konceptualne tablice pomažu učenicima da klasifikuju i sistematizuju svoja znanja ili zapažanja.

U prijedlozima priprema dati su praktični primjeri korišćenja navedenih metoda.

1. Upoznavanje s udžbenikom

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

- primijeni piktograme iz udžbenika
- pjeva pjesme

Ključne riječi: poglavlja, piktogrami, CD

Korelacija: Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski, jezik i književnost, Likovna umjetnost

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Upoznavanje s udžbenikom (piktogrami, poglavlja, prateći CD)
3. Pjevaju pjesme po izboru

Uputstva

1. Metodom *brainstorming* (oluja ideja) nastavnik podstiče učenike na slobodno razmišljanje o određenoj temi. Učenici imaju zadatak da se prisjete riječi i fraza koje ih asociraju na pojam *muzika*, koji je napisan na sredini table. Nastavnik zapisuje na tabli riječi koje učenici izgovore. Učenici zaključuju da je muzika sastavni dio našeg života, da je možemo slušati, izvoditi, uz nju plesati, da se zapisuje notama, da se kroz nju ispoljavaju različita raspoloženja itd.
2. Nastavnik predstavlja udžbenik *S muzikom rastem* i čita *Uvodnu riječ* autorki. Učenici analiziraju piktograme. Listajući udžbenik upoznaju se s poglavljima i komentarišu kako su podijeljena (jezik muzike – teorija muzike, muzički oblici, instrumenti, predlozi za slušanje muzike, materijal za pjevanje i sviranje). Nastavnik upućuje učenike na način korišćenja udžbenika, koji kroz pitanja, zadatke, uputstva za slušanje direktno komunicira sa njima. Učenici slušaju po jedan zvučni primjer iz svakog poglavlja, kao kratku demonstraciju materijala na pratećem CD-u i iznose svoje utiske.
3. U završnom dijelu časa učenici po izboru pjevaju pjesme koje su učili u prethodnim razredima.

2. Himna Crne Gore

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

– opiše osjećaj nakon slušanja ili izvođenja Himne Crne Gore

Ključne riječi: himna, država, državni simboli

Korelacija: Poznavanje društva, Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost

Zvučni zapis: *Himna Crne Gore* (muzika: Ž. Mirković)

vokalno-instrumentalno izvođenje, verzija za mješoviti hor i orkestar (CD1, br. 1)

instrumentalna verzija himne, aranžman: V. F. Bogićević (CD1, br. 2)

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Analiza teksta himne
3. Pjevanje himne
4. Slušanje himne
5. Rad u grupama

Uputstva

1. Dijaloškom metodom učenici se prisjećaju što su simboli jedne države, opisuju zastavu neke države i tako dolaze do svoje, crnogorske zastave, grba i himne. Nakon toga, nastavnik upućuje učenike na udžbenik i zajedno komentarišu fotografije iz udžbenika.
2. Jedan učenik jasno čita literarni tekst himne koji učenici zajedno s nastavnikom analiziraju.
3. Nakon prikladnog upjevanja, učenici izvode himnu Crne Gore u stojećem stavu, uz harmonsku pratnju na klaviru ili koriste zvučni zapis (instrumentalna verzija) sa CD-a.
4. Učenici slušaju zvaničnu verziju himne Crne Gore za mješoviti hor i orkestar. Nakon toga iznose svoja zapažanja i odgovaraju na sljedeća pitanja: Koji izvođački sastav izvodi himnu? Kako se osjećaju dok slušaju himnu? Zbog čega se pri intoniranju himne zauzima stojeći stav? Da li znaju još neku himnu? Nastavnik objašnjava da osim državne himne, postoje i druge vrste himni, npr. himne škola, sportskih reprezentacija, raznih institucija i sl.
5. U završnom dijelu časa može se napraviti rotirajući pregled – rad u grupama, a grupa bi bilo koliko i strofa himne. Zadatak je da svaka grupa zapiše po jednu strofu himne ne gledajući u knjigu. Time se provjerava koliko su zapamtili.

3. Polustepen, stepen i stupanj

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

- razumije elemente notnog pisma i koristi ga
- pjeva pjesmu u duru
- razumije i objasni značaj ljestvice i pojmova: stupanj, polustepen i stepen

Ključne riječi: ljestvica, stupanj, polustepen, cijeli stepen, solmizacija, abeceda, predznaci

Zvučni zapis: *C-dur pjesmica* (muzika i tekst: F. Lučić, aranžman: V. F. Bogičević),
vokalno-instrumentalno izvođenje (CD1, br. 3, instrumentalno izvođenje (CD1, br. 4)

Uvodna napomena: Ova nastavna jedinica može se obraditi na više načina. U uvodnom dijelu nastavnik može pustiti zvučni primjer: Olivera Šukić i hor Zvezdice: *Do, re, mi, fa, sol* (tekst: S. Perić, muzika: M. Serhatlić, aranžman: A. Gajić) (CD1, br. 5) sa ciljem da se učenici, nakon slušanja, kroz dijalošku metodu podsjetite što je ljestvica, kako glasi C-dur ljestvica abecedom, a kako solmizacijom.

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Pjevanje C-dur ljestvice
3. Učenje što je stepen, polustepen i stupanj
4. Učenje C-dur pjesmice
5. Izvođenje igre

Uputstva

1. Nastavnik razgovara s učenicima o razlici između zvuka i tona. U konceptualnoj tablici, prethodno nacrtanoj na tabli, nastavnik upisuje karakteristike zvuka i tona koje učenici navode. Upoređuju sličnosti i razlike. Prateći uputstva iz udžbenika, učenici odgovaraju na pitanja koristeći znanja o C-dur ljestvici stečena u četvrtom razredu. Posmatrajući grafički prikaz klavijature u udžbeniku odgovaraju na pitanje – Kako se izgovaraju pojedini tonovi abecedom, a kako solmizacijom?
2. Učenici pjevaju C-dur ljestvicu solmizacijom. Zapažaju da su tonovi u ljestvici poređani po visini. Na osnovu grafičkog prikaza učenici povezuju tonove koje izvode s njihovim mjestom na klavijaturi. Nastavnik objašnjava da se svaki ton nalazi na određenom stupnju u ljestvici. Koristeći se ilustracijom klavijature, objasniti polustepene i cijeli stepen i njihov odnos u durskoj ljestvici.
3. Slijedi učenje *C-dur pjesmice* po notnom tekstu po utvrđenom metodskom postupku. Upoznaju se s novim terminom tetrahord (niz od četiri uzastopna tona u ljestvici).

Nakon izvođenja pjesme, učenicima objasniti pojam *predznak*, kojim se može mijenjati visina tona za polustepen naviše (povisilica) i naniže (snizilica), o čemu će više saznati u šestom razredu.

4. Nastavnik bira po osam učenika koji izlaze ispred table. Svaki učenik predstavlja po jedan ton ljestvice, odnosno odgovarajući stupanj. Učenici brzo izgovaraju tonove C-dur ljestvice abecedom ili solmizacijom naviše i naniže. Ko pogriješi ili ne kaže odmah svoj ton, izlazi iz igre. Pobjednik je onaj koji ostane posljednji.

Napomena: Osim izgovaranja C-dur ljestvice abecedom i solmizacijom, ova igra služi za razvijanje koncentracije i učenici je rado igraju.

4. Dur i mol

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

- prepozna, imenuje i upotrijebi durske ljestvice
- razumije i objasni značaj ljestvice i pojmova: stupanj, polustepen i stepen
- pjeva pjesme u duru(u molu samo po sluhu)

Ključne riječi: durska i molska ljestvica, stupanj, stepen i polustepen, note *la* i *si* u maloj oktavi

Zvučni zapis: *C-dur pjesmica* (CD1, br. 3), vokalno-instrumentalno izvođenje, *Kiša pada, trava raste*, narodna pjesma iz Hrvatske, vokalno-instrumentalno izvođenje (CD1, br. 6); instrumentalno izvođenje (CD1, br. 7)

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Izvođenje *C-dur pjesmice* i zapažanje njenog karaktera
3. Slušanje pjesme *Kiša pada, trava raste* i zapažanje karaktera
4. Analiziranje C-dura i a-mola
5. Učenje pjesme *Kiša pada, trava raste* po sluhu
6. Muzička igra

Uputstva

1. Učenici obnavljaju znanje o ljestvici tako što na listu papira, pored pojma *ljestvica*, u paru dopisuju riječi koje ih asociraju na ljestvicu (npr. stupanj, dur, mol, abeceda, solmizacija, note, tonovi i sl.). List papira treba da prođe kroz cio razred, a kod svakog para treba da bude oko 30-40 sekundi. Na papiru se ne smiju ponavljati već zapisane riječi. Ukoliko neki par nema ideju, onda prosljeđuje list sljedećem paru. Kad papir obiđe cio razred, nastavnik čita zapisane riječi i zajedno s učenicima tumači njihovo značenje. Nakon toga, učenici uz pomoć nastavnika pjevaju C-dur ljestvicu naviše i naniže, prvo solmizacijom, a zatim abecedom.
2. Učenici izvode *C-dur pjesmicu*, koju su učili na prethodnom času. Zaključuju da je pjesma napisana u C-duru. Nastavnik im ukazuje na prvi, odnosno posljednji ton u pjesmi.
3. Učenici slušaju pjesmu *Kiša pada, trava raste* sa CD-a ili u izvođenju nastavnika. Zapažaju razliku u karakteru u odnosu na *C-dur pjesmicu* (očekuje se da učenici zapaze da je pjesma nježna, sjetna). Nastavnik objašnjava da je ova pjesma napisana u molu.

4. Učenici posmatraju grafički prikaz C-dura i paralelnog a-mola. Odgovaraju na pitanja od kog stupnja C-dura počinje a-mol ljestvica (VI). Učenici zapažaju raspored cijelih stepena i polustepena u prirodnoj a-mol ljestvici. Nastavnik svira a-mol ljestvicu i objašnjava nepoznate note *la* i *si*. Zatim učenici pjevaju prirodnu a-mol ljestvicu uz klavirsku pratnju naviše i naniže, solmizacijom i abecedom.

Objašnjenje: Note u linijskom sistemu pišu se na linijama ili u prazninama, a od note *c1* naniže, bilježe se na pomoćnim linijama i ispod pomoćnih linija. Nota *si* piše se ispod prve pomoćne linije ispod linijskog sistema, a nota *la* na drugoj pomoćnoj liniji ispod linijskog sistema.

1. Slijedi učenje pjesme *Kišapada* po notnom tekstu po utvrđenom metodskom postupku. Prilikom analize literarnog teksta, može se napraviti korelacija s Poznavanjem prirode (razgovor o kiši).
2. Na kraju časa nastavnik može učenicima izvesti više poznatih pjesama, a njihov je zadatak da auditivno prepoznaju da li su napisane u duru ili u molu.

Napomena: Za realizaciju ove pripreme bilo bi poželjno da se planiraju dva časa.

5. Takt 4/4

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

- taktira muzičke primjere u 4/4 taktu
- pjevajući razvijaju tehniku pravilnog disanja, artikulaciju i dikciju

Ključne riječi: takt 4/4, brojalica, taktiranje

Zvučni zapis: *Sve ptičice zapjevale*, narodna pjesma iz Crne Gore (vokalno-instrumentalno izvođenje, (CD1, br. 8); instrumentalno izvođenje (CD1, br. 9)

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Taktiranje 4/4 takta
3. Učenje pjesme po notnom tekstu
4. Prepoznavanje različitih ritmičkih kombinacija u 4/4 taktu

Uputstva

Nastavnik inicira razgovor o notnim vrijednostima. Kroz nastavnikova pitanja učenici se prisjećaju notnih trajanja (četvrtina, polovina, cijela, koliko ima četvrtina u polovini note, koliko u cijeloj i sl.).

1. Nastavnik objašnjava da spajanjem dva 2/4 takta nastaje 4/4 takt i demonstrira taktiranje 4/4 takta, tj. da svaki pokret odgovara jednoj četvrtini note, odnosno jednoj taktovoj dobi. Učenici zajedno s nastavnikom u sporom tempu taktiraju brojalicu *Ljepote Crne Gore* u 4/4 taktu. Učenici ponavljaju brojalicu uz taktiranje u sporom tempu.
2. Slijedi učenje narodne pjesme *Sve ptičice zapjevale* po notnom tekstu po utvrđenom metodskom postupku, koji podrazumijeva odgovarajuće taktiranje.
3. Nastavnik taktira različite ritmičke kombinacije u 4/4 taktu, a učenici pogađaju što je istaktirano. Napisati na tabli 2/4, 3/4 i 4/4 takt, a učenici u paru, na listu papira, zapisuju moguće kombinacije u određenoj vrsti takta. Pobjednik je onaj par koji za dva minuta napiše najviše kombinacija.

6. Obrada dinamike

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

– razumije i objasni ulogu dinamičkih oznaka i upotrijebi ih tokom interpretacije

Ključne riječi: dinamika, piano, forte, mezzo piano, mezzo forte, crescendo, decrescendo

Korelacija: Italijanski jezik, Likovna kultura

Zvučni zapis: *Šaputanje* (N. Hercigonja), vokalno-instrumentalno izvođenje (CD1, br. 17)
Šaputanje, instrumentalno izvođenje (CD1, br. 18), E. Grig: *Marš patuljaka* (CD1, br. 19)

Glavni koraci

1. Uvodni dio (igranje muzičke igre *Izgubljeno pile*)
2. Upoznavanje s pojmom dinamika i osnovnim dinamičkim oznakama
3. Učenje pjesme *Šaputanje* po sluhu
4. Izvođenje pjesme s dinamičkim oznakama
5. Slušanje kompozicije E. Griga *Marš patuljaka* sa zadatkom da se iznesu zapažanja o dinamičkom toku

Uputstva

Učenici uče pjesmu za muzičku igru *Izgubljeno pile* po sluhu, po utvrđenom metodskom postupku. Nastavnik/nastavnica objašnjava tok igre.

Opis igre: Jedan učenik je okrenut leđima, dok ostali učenici skrivaju predmet koji učenik treba da pronađe. Učenici na času likovne kulture prethodno mogu pripremiti pile od plastelina, kartona itd. Dok učenik traži skriveno pile, ostali pjevaju pjesmu pomažući mu da pronađe predmet po principu igre „Vruće-hladno“. Kada se učenik približava mjestu gdje je predmet sakriven, učenici postupno pojačavaju pjevanje, a kada se udaljava – utišavaju. Kada učenik pronađe predmet, igra se može ponoviti s drugim učenikom.

1. Učenici komentarišu na koji su način pjevali pjesmu. Dolaze do zaključka da se muzika može izvoditi različitom jačinom. Uz pomoć udžbenika učenici se upoznaju s pojmom *dinamika* i muzičkim izrazima na italijanskom jeziku za različite oblike dinamike, kao i s njihovim oznakama.

2. Učenici uče pjesmu *Šaputanje* po sluhu po utvrđenom metodskom postupku. Uočavaju dinamičke oznake u tekstu i tumače njihovo značenje.
3. Na kraju usvajanja pjesme, izvode je uz odgovarajuću dinamiku.
4. Učenici slušaju kompoziciju E. Griga *Marš patuljaka* sa zadatkom da prepoznaju dinamički tok. Zapažaju da se muzika postepeno pojačava i utišava (mogu promjene koje čuju predstaviti pokretom). Nastavnik objašnjava da se postepeno pojačavanje u muzici naziva *cresendo* (krešendo), a postepeno utišavanje *decresendo* (dekrešendo). Objašnjava grafičke prikaze za dinamiku koristeći udžbenik. U narednom slušanju učenici imaju zadatak da opišu svoj doživljaj kretanja patuljaka kroz šumu (kompozicija ima tri dijela A–B–A). Zapažaju različite djelove i komentarišu kako dinamika utiče na karakter muzike (razvijanje i opadanje napetosti).

7. Obrada tempa

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

- razumije i objasni ulogu oznaka za tempo i upotrijebi ih tokom interpretacije
- prepozna, opiše i uporedi muzičko - izražajne elemente u muzičkim djelima
- aktivno učestvuje u grupnom pjevanju

Ključne riječi: tempo, allegro, moderato, adagio

Korelacija: Italijanski jezik

Zvučni zapis: *Trka* (A. Stefanović), vokalno-instrumentalno izvođenje (CD1, br. 12)

Trka (A. Stefanović), instrumentalno izvođenje (CD1, br. 13)

T. Albinoni: *Adagio* g-mol (odlomak) (CD1, br. 14)

J. Brahms: *Mađarska igra* br. 5 g-mol (Allegro) (CD1, br. 15)

M. Ravel: *Bolero* (Moderato) (odlomak) (CD1, br. 16)

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Učenje pjesme *Trka* po sluhu
3. Upoznavanje s osnovnim pojmovima za tempo
4. Slušanje i prepoznavanje tempa u datim kompozicijama

Uputstva

1. U uvodnom dijelu časa učenici izvode dvije već poznate pjesme koje su napisane u različitom tempu. Upoređuju ih i dijaloškom metodom zaključuju da se muzika može izvoditi različitom brzinom.
2. Učenici uče pjesmu *Trka* po sluhu, po utvrđenom metodskom postupku. Pjesma se može obraditi i po notnom tekstu i na taj način obnoviti šesnaestina. (Nastavnik može informisati o značenju oznaka prima i sekonda volta.) Kada su učenici usvojili pjesmu, zapažaju da je nijesu izvodili istom brzinom od početka do kraja. Uočavaju gdje je nastala promjena tempa.
3. Učenici usvajaju znanja iz teorije muzike vezana za brzinu izvođenja neke kompozicije i za osnovne oznake za tempo. Povezuju muzičke izraze na italijanskom jeziku s njihovim značenjem.

Slušaju tri date kompozicije s ciljem da zapaze u kom se tempu izvode. Upoređuju tempa. Opisuju svoj doživljaj svake kompozicije i komentarišu karakter muzike. Prilikom slušanja, može se tražiti i da učenici pogode koji izvođački sastav izvodi ove kompozicije.

Kompozicija	Tempo	Dinamika	Karakter	Opiši svoja osjećanja dok slušaš
T. Albinoni: <i>Adagio</i> g-mol (odlomak)	Adagio	<i>p, mp</i>	Tužno, umirujuće	
J. Brahms: <i>Mađarska igra</i> br. 5 g-mol	Allegro	<i>mf, f</i>	Poletno, veselo, razigrano	
M. Ravel: <i>Bolero</i> (odlomak)	Moderato	<i>mp, mf</i>	Dostojanstveno, pokretljivo, ritmično...	

8. Obrada muzičkog oblika

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

– slušno prepozna i imenuje muzičke oblike (rečenica, period)

Ključne riječi: muzički oblik, motiv, rečenica, period

Zvučni zapis: Primjer za malu muzičku rečenicu

(*Blistaj, blistaj zvjezdo mala* – odlomak) (CD1, br. 22)

Primjer za motiv: L. van Betoven: *V simfonija*, I stav (početak) (CD1, br. 23)

V. A. Mocart: *Turski marš* (početak) (CD 1, br. 24)

L. van Betoven: *Oda radosti* (odlomak) (CD1, br. 25)

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Pjevanje rečenice iz pjesme *Šaputanje* (N. Hercigonja). Uočavanje karakteristika
3. Slušanje zvučnih primjera i zapažanje poznatog motiva
4. Učenje pjesme (model za muzički period) *Teče, teče bistra voda*
5. Usvajanje znanja o periodu
6. Slušanje zvučnog primjera za period

Uvodna napomena

Tokom izvođenja pjesama, učenici bi trebalo da prepoznaju rečenicu i period. Važno je da tokom školske godine razvijaju svoja muzička zapažanja, kao i da utvrđuju stečena znanja o muzičkim oblicima.

Sadržaj ovog poglavlja može se obraditi i kroz dvije nastavne jedinice. Poželjno bi bilo na prvom času obraditi rečenicu, a na drugom obnoviti rečenicu i obraditi period.

1. Učenici razgovaraju o tome što je rečenica u jeziku. Izgovaraju rečenice. Dolaze do zaključka da je to jedna zaokružena misaona cjelina. Kao kreativnu sponu, nastavnik pušta primjer za muzičku rečenicu. Učenici zaključuju da muzička rečenica ima svoj početak i kraj i da je zaokružena cjelina.
2. Učenici pjevaju početak pjesme *Šaputanje* (rečenica). Odgovaraju na pitanja iz udžbenika i zapažaju na osnovu notnog zapisa o kakvoj je rečenici riječ.

3. Nastavnik ih upućuje na početni motiv rečenica koje su pjevali i slušali. Razgovaraju o tome što je motiv i prave analogiju s početnim motivom u slikarstvu, ili početnom idejom koja nas navodi da iskažemo neku misao. Slušaju poznate kompozicije i njihove prepoznatljive početne motive.
4. Učenici usvajaju pjesmu *Teče, teče bistra voda* po notnom tekstu. Zapažaju da je sastavljena iz dvije cjeline koje su povezane (period). Zapažaju gdje je početak prve, a gdje druge rečenice. Upoređuju ih.
5. Nastavnik objašnjava da period čine dvije rečenice koje imaju isti ili sličan početak, a različit kraj.
6. Slušaju zvučni primjer sa zadatkom da prepoznaju da li je u pitanju rečenica, ponovljena rečenica ili period. Treba da prepoznaju period.

9. Obrada muzičkih instrumenata

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

- slušno prepozna i analizira grupe instrumenata
- slušno prepozna, opiše i uporedi zvučne boje žičanih instrumenata
- slušno prepozna, opiše i uporedi zvučne boje duvačkih instrumenata

Napomena: Cilj obrade instrumenata jeste upoznavanje s nastankom i specifičnostima, kao i njihovo vizuelno i zvučno prepoznavanje. Koristeći udžbenik, uputstvo za obradu muzičkih instrumenata i CD za nastavnike, svi instrumenti obrađuju se na sličan način.

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Upoznavanje s novim instrumentom
3. Završni dio časa

Uvodna napomena

1. a) Nastavnik inicira razgovor o podjeli muzičkih instrumenata, načinu podjele, grupama, načinu držanja, načinu sviranja i sl. ili
b) Nastavnik pušta zvučne ili video zapise grupa muzičkih instrumenata, manjih sastava (duo, trio, solo instrumenta), a učenici ih prepoznaju.
c) Učenici rješavaju asocijaciju čije rješenje može nagovijestiti učenje novog instrumenta.
2. a) Poželjno bi bilo da nastavnik angažuje muzičara koji će im uživo svirati i upoznati ih s instrumentom, ili da inicira priču na osnovu teksta iz udžbenika.
b) Učenici se upoznaju s instrumentom putem zvučnih primjera, odgovaraju na pitanja iz udžbenika i čitaju zanimljivosti.
c) Nastavnik može da upoznaje učenike s novim instrumentom i putem nekog od

audio-vizuelnih sredstava. Učenici treba da zapaze način držanja, način sviranja, djelove, da opišu zvuk i svoj lični utisak.

Prijedlog za gledanje: (Youtube) *BBC Symphony orchestra The Young Person's Guide to the Orchestra 2011*, *BBC National Orchestra of Wales – Strings*, *BBC National Orchestra of Wales – Brass i sl.*

(Ovi video zapisi namjenski su snimljeni i prilagođeni za muzičku edukaciju djece u osnovnim školama.)

3. a) Učenici obnavljaju naučeno gradivo tako što nastavnik napiše na tabli naziv instrumenta, a učenici dodaju što su zapamtili (nastanak, građa, upotreba i sl.). Tako naprave malu mapu uma.
- b) Nastavnik pušta solo izvođenja na različitim instrumentima, među kojima je i instrument koji se obrađivao na tom času, a učenici ga prepoznaju.
- c) Učenici igraju igru pantomime tako što izvlače listicu s nazivom instrumenta (koje nastavnik prethodno pripremi). Napomena: Voditi računa da na listicama budu samo poznati instrumenti.
- d) Učenici igraju igru tako što jedan učenik zamisli i zapiše na list papira neki instrument. Učenici postavljaju pitanja, a učenik koji je zamislio instrument odgovara samo sa DA ili NE. Učenik koji prvi pogodi zamišljeni instrument sljedeći je koji zamišlja novi. Učenik koji je zamišljao instrument pokazuje listicu s nazivom instrumenta kao dokaz da su pogodili.

Slušanje muzike

10. S. Prokofjev: Peća i vuk

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

– sluša i analizira muzičku bajku

Zvučni zapis: S. Prokofjev, *Peća i Vuk* (muzička bajka) (CD3, br. 1)

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Slušanje muzičke bajke
3. Povezivanje likova s instrumentima
4. Iznošenje utisaka o slušanoj kompoziciji

Uvodna napomena

1. Čitajući tekst iz udžbenika, učenici se upoznaju s bajkom *Peća i vuk*. Saznaju i osnovne podatke o kompozitoru Sergeju Prokofjevom. Nastavnik može koristiti metodu vođenog čitanja i postavljati učenicima pitanja vezana za pročitani dio teksta.
2. Slijedi slušanje bajke sa CD-a. U toku slušanja, učenici gledaju ilustracije iz udžbenika koje će im pomoći da povežu likove i instrumente. Ukoliko učenici ne uspiju da zabilježe uvođenje novog lika/instrumenta, nastavnik će pauzirati zvučni zapis. Zadatak učenika jeste da zapišu koji se likovi/životinje pojavljuju u bajci i da pogode kojim su instrumentima predstavljeni (Peća – gudači, ptičica – flauta, mačka – klarinet, patka – oboa, djed – fagot, vuk – horna, lovci – trube i timpani). Nove instrumente (horna, fagot, oboa i timpani) imenuje nastavnik i povezuje ih s likovima iz bajke.
3. Učenici opisuju svojim riječima zvukove (boju) instrumenta i iznose svoje utiske o slušanoj kompoziciji.

11. Modest Musorgski: Slike s izložbe

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

- izrazi svoje utiske likovno
- opiše utiske koje na njega ostavljaju slušane kompozicije umjetničke muzike
- prepozna, opiše i uporedi muzičko-izražajne elemente u muzičkim djelima

Ključne riječi: kompozitor, kompozicija, orkestar, tempo, dinamika, karakter

Korelacija: Likovna kultura

Zvučni zapis: Modest Musorgski, *Slike s izložbe: Promenada, Ples pilića u ljuspama jajeta, Gnom* (CD3, br. 6, br. 7, br. 8)

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Upoznavanje s osnovnim karakteristikama djela
3. Slušanje *Promenade* i prepoznavanje tempa i instrumenta koji izvodi temu (truba)
4. Slušanje odlomka *Ples pilića u ljuspama jajeta*, prepoznavanje tempa i dinamike
5. Ponovno slušanje i likovno izražavanje muzičkog doživljaja
6. Slušanje odlomka *Gnom* i razgovor o karakteru muzike
7. Iznošenje utisaka o slušanim kompozicijama i komentarisanje likovnih radova

Uputstva

1. U uvodnom dijelu časa učenici, na osnovu prethodno stečenih znanja, razgovaraju o tome ko je kompozitor, što je muzičko djelo ili kompozicija. Zatim prave paralelu s likovnom umjetnošću i odgovaraju na pitanja: Kako se zove umjetnik čije je umjetničko djelo slika? Kako se zove umjetnost kojoj pripada slikarstvo? Što je izložba? Da li je neko od učenika posjetio neku izložbu? Da li su čuli za nekog poznatog slikara?
2. Učenici se na osnovu teksta iz udžbenika upoznaju s osnovnom idejom koja je inspirisala kompozitora Modesta Musorgskog da napiše ovo djelo. Sznaju da kompozicija sastavljena iz više manjih, zasebnih djelova, predstavlja ciklus.
3. Slušaju *Promenadu* sa zadatkom da zapaze u kom je tempu napisana. Nakon slušanja

odgovaraju na pitanja: Kako se posmatrač kreće od slike do slike? Zašto je važno da se zadržimo ispred slike? Što sve na njoj možemo primijetiti? Koji se instrument ističe u *Promenadi*? (truba)

4. Učenici slušaju odlomak *Ples pilića u ljuspama jajeta*, nakon čega zapažaju tempo, dinamiku i karakter kompozicije.
5. Zatim slušaju drugi put sa zadatkom da ilustruju doživljaj (kako oni, na osnovu muzike, zamišljaju sliku koja je inspirisala Musorgskog).
6. Učenici razgovaraju o tome što je gnom. Nastavnik ih upućuje da se gnom kao mitološko biće javlja i u romanima *Hari Poter* (Dž. Rouling) i *Gospodar prstenova* (Dž. R. R. Tolkin). Čitaju objašnjenje iz udžbenika. Učenici slušaju kompoziciju sa zadatkom da opišu karakter muzike. U toku drugog slušanja likovno izražavaju svoj doživljaj.
7. Učenici prikupljaju likovne radove i sumiraju utiske o slušanom djelu.

Napomena: Na času Likovne kulture radove na temu djela *Slike s izložbe* M. Musorgskog učenici mogu zalijepiti na veće hamer papire i napraviti izložbu. U toku razgledanja radova učenici se uz *Promenadu* kreću u manjim grupama.

12. Muzika nas vodi kroz Crnu Goru

Ishod učenja:

Tokom učenja učenik/učenica će moći da:

- pjeva narodne pjesme iz različitih regija Crne Gore
- slušno i vizuelno prepoznaje i imenuje narodne instrumente

Zvučni zapis: *Oj, Vrsuto goro velja, Biser Mara po jezeru brala, Soko leti preko Budve grada,*
Klapa Incanto: *Goro moja, Ovo dvoje bor i jela, Crmnički oro, Tiho duva, Gusinjsko kolo, Šota Gusle, diple, kaval i svirala*

Glavni koraci

1. Uvodni dio
2. Formiranje četiri grupe
3. Izlaganje po grupama uz pomoć nastavnika koji pušta zvučne zapise

Uputstva

1. Nastavnik upućuje učenike u temu i objašnjava što je folklor, muzički folklor, ko su etnomuzikolozi. Objašnjava da u Crnoj Gori svaka regija ima specifični folklor. Zajedno s učenicima komentariše ilustracije iz udžbenika.
2. Formiranje četiri grupe.
Nastavnik daje sljedeće zadatke:
I grupa – koristeći udžbenik učenici treba da otkriju po čemu je specifična sjeverna regija Crne Gore (pjesme i igre)
II grupa – (koristeći udžbenik učenici treba da otkriju po čemu je specifična centralna regija Crne Gore (pjesme i igre)
III grupa – (koristeći udžbenik učenici treba da otkriju po čemu je specifična primorska regija Crne Gore (pjesme i igre)
IV grupa – (koristeći udžbenik učenici treba da dočaraju izgled – oblik i način dobijanja tona kod tradicionalnih crnogorskih instrumenata (gusle, diple, kaval i svirala)
3. Učenici rješavaju zadatke u grupama i prezentuju ih uz pomoć nastavnika koji pušta zvučne zapise.

Napomena: Ova tema može se obrađivati na 3 ili 4 časa. Dati zadaci mogu se proširiti. Na primjer, učenici mogu snimiti koristeći mobilni telefon babu ili đeda kako pjeva narodnu pjesmu koja je tipična za njihov kraj; mogu da istraže na internetu o specifičnostima narodnih pjesama i igara iz Crne Gore.

KVIZ

1.

1. Koje su narodne igre karakteristične za Crnu Goru?
2. Što je folklor?
3. Objasni kako dijelimo narodne pjesme po sadržaju.
4. U kojoj se crnogorskoj regiji najviše njeguje klapsko pjevanje?
5. Čime se bave etnomuzikolozi?
6. Objasni glavnu specifičnost crnogorskih narodnih pjesama.
7. Što je opseg glasa?
8. Objasni svojim riječima kako se igra poskočica, a kako šota.

2. Od datih slova sastavi riječ.

1. AAKPL (KLAPA)
2. NASORP (RASPON)
3. AVLKA (KAVAL)
4. AIKOČPSOC (POSKOČICA)
5. ORKASKŠALJ OLKO (ŠKALJARSKO KOLO)
6. OLKORFL (FOLKLOR)

3. Učenici prepoznaju muzički folklor na osnovu zvučnih primjera koje pušta nastavnik (poskočica, kolo, šota, gusle i diple), oko 20 sekundi.

Uputstvo za sviranje blok-flaute

Blok-flauta je jednostavno konstruisan duvački instrument konusnog oblika. Zavisno od vrste (sopran, alt, tenor i bas) razlikuju se po veličini, boji tona i opsegu.

Sopranska blok-flauta duga je oko 32 cm, drvena ima dva, a plastična tri dijela koji se lako rasklapaju. Poslije svakog sviranja, plastičnu blok-flautu treba rasklopiti i komadićem pamučne tkanine očistiti s unutrašnje strane sva tri dijela. Prilikom ponovnog sklapanja mora se obratiti pažnja da rupice budu poravnate s otvorom na vrhu.

Na glavi blok-flaute, koja je kljunastog oblika, u samom vrhu nalazi se pravougaoni otvor za duvanje, a na druga dva dijela osam rupica za prste lijeve i desne ruke.

Proizvođenje tona je veoma lako i ne zahtijeva veći napor izvođača, a kvalitet tona zavisi od tehnike disanja, načina uduvanja vazduha u cijev i pravilne pokrivenosti rupica.

Blok-flauta se drži tako da palac lijeve ruke zatvara rupicu koja se nalazi s donje strane cijevi instrumenta, a kažiprst, srednji i domali prst pokrivaju gornje tri rupice. Prsti desne ruke postavljaju se ispod lijeve, i to kažiprst, srednji, domali i mali prst, dok palac desne ruke drži instrument s donje strane.

Ruke su odmaknute od grudnog koša tako da instrument s tijelom gradi ugao od 30 do 45 stepeni. Prsti se s rupica dižu samo do jednog centimetra.

Otvaranjem i zatvaranjem odgovarajućih rupica tj. postavke određenih pozicija, mijenja se dužina vazdušnog stuba u cijevi i tako se proizvode tonovi različite visine. Ton se stvara uduvanjem vazduha kroz kljunasti otvor u cijev, a od dužine duvanja zavisi tonsko trajanje.

Proces disanja u toku sviranja veoma je važan jer od njega zavisi kvalitet tona. Disanje mora biti mirno i ravnomjerno, kao kod pjevanja. Kod sviranja nižih tonova uduvanje treba da bude blago, s opuštenim usnama, odnosno pojačano i malo skupljenih usana pri sviranju viših tonova.

Takođe i rad jezika ima značajnu ulogu tokom sviranja. Prije dobijanja tona, jezik mora biti iza korijena prednjih gornjih zuba, kao da želimo da izgovorimo slogove *di* ili *ti*.

U trenutku izgovora jezik će propustiti vazduh u instrument i vratiti se u normalan položaj a ton će nastaviti da zvuči u zavisnosti od notnog trajanja.

Crni kružići na grafičkom prikazu označavaju rupice zatvorene prstima, tj. pozicije pojedinih tonskih visina.

Preporučuje se da učenici prije sviranja poznate ili nove kompozicije ili pjesme, na bilo kom tonu vježbaju notna trajanja. Tako se usavršava tehnika disanja i brže čitanje ritma.

Kada uče da sviraju novu kompoziciju ili pjesmu, prije uduvanja vazduha, pravilno

držeci instrument, prstima mijenjaju tonske visine, tj. mijenjaju odgovarajuće pozicije, izgovaraju *parlato* notni tekst. Na ovaj način usavršava se tehnika sviranja i stiče vještina bržeg čitanja notnog teksta.

Ovakvim postupkom obrade, učenici će lako odsvirati novo gradivo.

Grafički prikaz tonova na blok-flauti

The diagram shows a musical staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notes are: c (C4), d (D4), e (E4), f (F4), g (G4), a (A4), h (B4), and c (C5). Below the staff, the fingerings for the left and right hands are indicated by black dots (finger pressed) and white circles (finger not pressed).

Notni znak	Lijeva ruka	Desna ruka
c	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
d	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
e	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
f	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
g	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
a	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
h	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
c	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5

The diagram shows a musical staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notes are: fis (F#4), b (Bb4), and d (D4). Below the staff, the fingerings for the left and right hands are indicated by black dots (finger pressed) and white circles (finger not pressed).

Notni znak	Lijeva ruka	Desna ruka
fis	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
b	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5
d	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5

Notografija pjesama

Химна Црне Горе

Свечано

Ој, сви - је - тла мај - ска зо - ро, ој сви - је - тла
мај - ко на - ша Цр - на Го - ро, мај - ко на - ша

мај - ска зо - ро, 1. Си - но - ви смо твог сти - је - ња
Цр - на Го - ро. 2. Док лов - ђен - ској на - шој ми - сли
на - ша сло - га да - је кри - ла,

и чу - ва - ри твог по - ште - ња, и чу - ва - ри твог по -
би - ће гор - да, би - ће сла - вна, до - мо - ви - на на - ша

ште - ња. Во - ли - мо вас бр - да твр - да,
и стра - ви - чне ва - ше клан - це, ко - ји ни - кад
ми - ла. Ри - је - ка ће на - ших ва - ла
у - ска - чу - ћи у два мо - ра, глас но - си - ти

не по - зна - ше сра - мо - тно - га роп - ства лан - це,
о - ке - а - ну, да је вје - чна Цр - на Го - ра,

мај - ко на - ша Цр - на Го - ро, мај - ко на - ша Цр - на
глас но - си - ти о - ке - а - ну да је вје - чна Цр - на

D.C. al Coda **Coda**
Го - ро. _____
Го - ра, _____ да је вје - чна Цр - на Го - ра! _____

Умјетничке пјесме:

С-dur пјесмица

Ф. Лучић

Moderato

До сол до, сол до сол, ми сол до, ко још не зна то.
До ре ми фа чет' - ри то - на те - тра - хорд је пам - тим ја.
Пје - вај пр - ви до - дај дру - ги го - то - ва је љес - тви - ца.
по - лу - сте - пен ми фа ми, по - лу - сте - пен си до си,
са - мо два у љес - тви - ци и то зна - мо сви.

Солмизација

Р. Роџерс

Живахно

ДО нам же - ли до - бар дан, РЕ у ре - ду че - ка сам,
МИ је знак да бу - де мир, ФА је фа - бри - ка за сир,
СОЛ из мо - ра ва - ди со, ЛА све ла - ђе св'је - та зна,
СИ нам ти - хо ка - же то да је и за ње - га ДО СОЛ МИ СОЛ ДО.

Трка

Текст и музика:
А. Стефановић

Vivo

Де-си-ла се бр-за тр-ка вје-руј-те на р'јеч зец и мач-ка по-тр-ча-ли
ко ће бр-же већ? Вје-ве-ри-ца све их сти-гла зе-ца је пре-сти-гла
ју-ри о-ва дру-жи-на, баш је тр-ка ве-се-ла, баш је тр-ка ве-се-ла.
Adagio
Ал' не-ко не-до-ста-је, кор-ња-ча за-о-ста-је, у-
спо-ри-ла, не мо-же ни од старт-не
ли-ни-је па до-зи-ва ре-дом све: зе-ца, мач-ку у-по-моћ,
да би о-на сти-гла циљ док не пад-не ноћ, док не пад-не ноћ!

Шапутање

Никола Херцигоња

mf Од ку-ће до шко-ле, од шко-ле до ку-ће, у-век се по-не-што
ша-пу-ће, ша-пу-ће, у-век се по-не-што ша-пу-ће, ша-пу-ће.
p Ти-хо, ти-ше, ти-хо, ти-ше, ти-хо, ти-ше *mf* к'о па-да-ње ки-ше.

Шапућу се писма
и шапућу тајне,
шапућу се заклетве
велике и трајне.

Тихо, тише,
тихо, тише,
тихо, тише – ко падање кише.

Изгубљено пиле

В. Томерлин – З. Васиљевић

Умјерено

И - ма - ли смо пи - ле ма - ло пи - ле
је - дно ма - ло ми - ле од по' ки - ле
а - ли пи - ле не - ста - де, и - ди па га тра - жи,
мо - жда ће се ја - ви - ти дај му ша - ку ра - жи!

Први снијег

Љерка Марић

Покретљиво

Све је б'је - ло, све је б'је - ло, град и се - ло, по-ље, гај. Ц'је-лог
да - на, ве - че ц'је - ло, свуд се бли - ста б'је - ли сјај. *Fine*
Б'је - ла бре - за, б'је - ла ста - за, б'је - ла зв'је - зда, б'је - ли св'јет,
б'је - ла бра - да дје - да Мра - за, па - ху - ља свуд б'је - ли лет. *D.C. al Fine*

Све је бијело, све је бијело,
Бијела ријека, бијели бријег.
Цијелог дана, вече цијело,
Тихо сипи, сипи снијег.

Tring zilja

Tekst: Gjik Kurtjiqi
Muzika: Limaz Dizdari

Tik, tak, tik, tak, ne krah-ro - rin tim. Tik, tak, tik, tak,
zem - ra gjith gé - zim me o - ren po vra -
pon. Tring zil - ja, tring zil - ja zil - ja trin - gë -
llon, tring. Tring zil - ja, tring zil - ja, zil - ja trin - gë - llon.

Тик, так, тик, так,
у грудима поносно.
Тик, так, тик, так,
срце радосно,
са сатом крочи.

Цин звоно, цин звоно,
звоно звечка, цин.
Цин звоно, цин звоно,
звоно звечка, цин.

(Превод и препјев: П. Дрешај)

Наше пјесме

Владимир Томерлин

Покретљиво

Мешалофон

На-ше пје-сме то су пти-це што из са-мог ср-ца ле-те, сти-гну до-тле

Бубњић

Меш.

до-кле сти-гну, сле-те та-мо гдје се сје-те. сле-те та-мо гдје се сје-те.

Бубњић

Ако то се ипак деси,
да разведе неко дијете
Сви смо сретни што постоје (2 x)
па нека лете, нека лете (2 x)

Запјевајмо сложно сви

Текст и музика: Л. Жупановић

Весело

Музика је написана у црелици (C major) и 4/4 такта. Прва линија садржи четири такта. Друга линија садржи осам такта, са првом и другом варијантом краја. Текст је подијељен по тактовима.

За - пје - вај - мо сло - жно сви на - шу пје - сму дра - гу,
о - на нам је до бар друг у у - че - њу и ра - ду, ра - ду.

Запјевајмо сложно сви, прије сваког рада,
Нека радост сад озари наша лица млада. (2 x)

Запјевајмо сложно сви, нек' нам пјесма јечи,
јер ко пјева зло не мисли, пјесма тугу лијечи. (2 x)

Црна Гора

Текст: Јелена Мартиновић-Богојевић
Музика: Веселин Френки Богићевић

Музика је написана у црелици (C major) и 4/4 такта, са темпом Allegretto = 110. Садржи пет линија музике са текстом. Прва линија је од такта 1 до 5, друга од 6 до 10, трећа од 11 до 14, четврта од 15 до 19, а пета од 20 до 24. Текст је подијељен по тактовима.

Цр - на Го - ра је мо - ја па - ле - та ра - зних бо - ја у ко - јој сва - ка
ша - ра бо - гат - ство кул - ту - ра ства - ра о - на је крш и мо - ре
зе - ле - не ви - со - ке го - ре пла - ни - не што хва - та - ју зви - је - зде и
ри - је - ке што по њој је - зде. О - на је Лов - ћен ви - со - ки Пе - раст у пре - кра - сној
Бо - ки Та - ра ко су - за чи - ста Ја - дра - н - ско мо - ре што бли - ста.

Она је моја кућа,
она је под небом дом.
Зато је с поносом носим
ја у срцу свом.

Води здрав начин живота

Текст: Јелена Мартиновић-Богојевић
Музика: Веселин Френки Божићевић

Allegretto ♩ = 100

Води здрав начин живота,
иди у природу, то је дивота.
Када се човјек с природом стопи,
све се у њему некако склопи.

Удахни ваздух напуни плућа,
тијело наше, то нам је кућа.
Од малена зато рачуна води
да се у тијелу квар не догоди.

Бави се спортом, бицикл вози,
Или макар скачи на једној нози
Протегни руке, здраво се храни
Нек' ти у здрављу протичу дани.

Мање игрица, компјутер гаси,
па се уз књигу мало скраси.
Стари Грци имали су став
у здравом тијелу, дух је здрав.

Народне пјесме:

Ој Врсуто

Народна пјесма из Црне Горе

Oј, Вр - су - то, го - ро ве - ља, ој, Вр - су - то, го - ро ве - ља.

Ој, Врсуто горе веља (2 x)
У теби је много врела (2 x)
Ситна трава до кољена (2 x)
Шума ти је сва зелена (2 x)

Роса плете русе косе

Народна пјесма из Црне Горе

Allegro

Ро - са пле - те ру - се ко - се, де - де Ро - ле, Ро - ле, де - де ја - ње мо - је.

Роса мајци говорила
деде Роле Роле
деде јање моје.

Под оном гором зеленом

Народна пјесма из Црне Горе

народна

Под о - ном, под о - ном го - ром зе - ле - ном,
под о - ном, под о - ном го - ром зе - ле - ном.

Ово двоје бор и јела

Народна пјесма из Црне Горе

О - во дво - је бор и је - ла Мо - ра - ча их за - ни - је - ла, за - ни - је - ла.

The musical notation is in 2/4 time, featuring a melody with a first ending (1.) and a second ending (2.). The lyrics are written below the notes.

Соко лети

Народна пјесма из Црне Горе

Allegretto

Со - ко, со - ко ле - ти, со - ко, со - ко ле - ти,
со - ко, со - ко ле - ти пре - ко Буд - ве гра - - да.

The musical notation is in 2/4 time, marked 'Allegretto'. It consists of two staves of music with lyrics written below. The second staff includes a key signature change to 3/4 time.

Жуте, жуте су му (3 x) ноге до кољена.
Злате, злате му се (3 x) крила до рамена.
А на, а на глави (3 x) златна перјаница.

Тихо дува

Народна пјесма из Црне Горе

Ти - хо ду - ва вје - тар с' го - ре ти - хо ду - ва
вје - тар с' го - ре и ми - љу - шка си - ње
мо - ре и ми - љу - шка си - ње мо - ре. -

Код мене ме чека дома
Заручена скоро мома.

Први значи – видјесмо се,
Други значи – састасмо се,

Њојзи носим прстен златни
Преко мора саковани.

Трећи значи – умријећемо,
Раставит се ми нећемо.

На њему су три камена
За најдража три спомена:

Бисер Мара

Andante ♩ = 68

Народна пјесма из Црне Горе

Би - сер Ма - ра, би - сер Ма - ра по___ је - зе - ру бра - ла,
по___ је - зе - ру бра - ла. Уз је - зе - ро, уз је - зе - ро
низ је - зе - ро са - ма, низ је - зе - ро са - ма.

Бисер Мара, бисер Мара
по језеру брала, по језеру брала.
Уз језеро, уз језеро
Низ језеро сама, низ језеро сама.
Сама свога, сама свога
Драгог дозивала, драгог дозивала.

Дођи драги, дођи драги
И доведи лађе и доведи лађе.
Дође драги, дође драги
И доведе лађе и доведе лађе.
Те изведе, те изведе
Из језера Мару, из језера Мару.

Све птичице запјевале

Умјерено

Народна из Црне Горе

Металофон *p*

Све пти - чи - це ___ за - пје - ва - ле, јед - на ___

Блок флаута *p*

Бубњих *p*

Мет.

не пје - ва, ___ јед - на ___ не пје - ва, ___

Б. флаута

Бубњих

Мет.

а - ман јед - на не ___ пје - ва.

Б. флаута

Бубњих

Питале је је другарице
зашто не пјева, зашто не пјева,
аман зашто не пјева

Она њима одговара:
тужна жалосна, тужна жалосна,
аман тужна жалосна.

Мене мајка једну има,
једну једину, једну једину,
аман једну једину.

У ливади под јасеном

Народна из Србије

Allegro

f у ли - ва - ди, под ја - се - ном во - да из - ви - ре, *p* во - да из - ви - ре,
f у ли - ва - ди, под ја - се - ном, хеј, во - да из - ви - ре.

Ту се шета лепа Ката,
воду захвата, воду захвата,
хај, воду захвата.

„Узми Като, узми злато,
моја ћеш бити, моја ћеш бити,
хај, моја ћеш бити.”

С брега јој се момче баца
златном јабуком, златном јабуком,
хај, златном јабуком.

Она му је натраг враћа,
јер јој не треба, јер јој не треба,
Хај, јер јој не треба.

Киша пада

Народна из Хрватске

Полагано

Ки - ша па - да, тра - ва ра - сте, го - ра зе - ле - ни,
ки - ша па - да, тра - ва ра - сте, го - ра зе - ле - ни.

Киша пада, трава расте, гора зелени. (2 x)
На тој гори једно, дрво танко високо. (2 x)
Под њим сједи моја сеја, а ја поред ње. (2 x)

Пред Сенкином кућом

Градска

Легани валцер

Пред Сен - ки - ном ку - ћом, на - не, во - де - ни - ца, Сен - ка
ми је су - ђе - ни - ца. су - ђе - ни - ца.

Љепоте Црне Горе

М. Папић

Под - го - ри - ца, Це - ти - ње, Бу - два, Ник - шић, Бе - ра - не,
је - зе - ра, до - ли - не, пла - ни - не и мо - ре
су ље - по - те на - ше ди - вне Цр - не Го - ре.

Twinkle, twinkle

Дјечија народна

Twin - kle, twin - kle, lit - tle star, how I won - der what you are!
Up a - bove the sky so high, like a dia - mond in the sky.
Twin - kle, twin - kle, lit - tle star, how I won - der what you are!

Блистај , блистај зв`јездо мала,
како сијаш кад би знала.
Тебе горе видим ја,
ко што драгуљ свјетлом сја.
Блистај , блистај зв`јездо мала,
како сијаш кад би знала.

Тече бистра вода

Народна из Хрватске

f Те - че, те - че би - стра во - да, и - ме јој је Са - ва.

p Те - че, те - че би - стра во - да, и - ме јој је Са - ва.

Сплет пјесама за блок-флауту

Three staves of musical notation for a block flute piece, featuring a sequence of eighth and sixteenth notes in a 2/4 time signature.

Dodatak: Asocijacije

A	B	C	D
PJEVAČ	VIOLONČELO	ORKESTAR	ČELO
TRUBAČ	GUSLE	PRVA	DIO
JEDAN	VIOLA	ŽICE	STRUNE
HARMONIKAŠ	KONTRABAS	ČIVIJE	ŠTAP
SOLISTA	GUDAČKI	VIOLINA	GUDALO
VIOLINISTA			

A	B	C	D
BETOVEN	KLAVIR	ZABAVNA	DUBOKO
VRSTA	BEND	POP	MUŠKI GLAS
MOCART	BUBNJEVI	MUZIKA	KONTRABAS
MUZIKA	ORKESTAR	BUBNJEVI	KLARINET
KLASIČNA	INSTRUMENT	ROK	BAS
GITARA			

A	B	C	D
C–D	I	E–F	C, D, E, F
D–E	V	MI–FA	DO, RE, MI, FA
F–G	III	H–C	G, A, H, C
A–H	VI	SI–DO	SOL, LA, SI, DO
STEPEN	STUPANJ	POLUSTEPEN	TETRAHORD
LJESTVICA			

A	B	C	D
HOR	VIOLINE	KLARINET	BUBNJEVI
MUZIČAR	VIOLONČELA	FAGOT	KASTANJETE
ŠTAPIĆ	KONTRABASI	FLAUTA	DOBOŠ
VOĐA	VIOLE	TRUBA	TRIANGL
DIRIGENT	GUDAČKI	DUVAČI	UDARALJKE
SIMFONIJSKI ORKESTAR			

LITERATURA

1. Borota, B. (2013): *Glasbene dejavnosti in vsebine*. Kopar: Univerzitetna založba Annales.
2. Despić, D. (1986): *Muzički instrumenti*. Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
3. Vasiljević, M. Z (1965): *Narodne melodje Crne Gore*. Beorad: Muzikološko društvo.
4. Vasiljević, M., Z. (2003): *Muzički bukvar*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
5. Vučinić, V., Radojević, B. (2013): *Muzička kutija*, Muzička kultura za četvrti razred osnovne škole. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
6. Vujčić, B., Tmušić, S. (2005): *Muzička kultura za šesti razred osnovne škole*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
7. Ćirić, N., Stojanović, G. (1990): *Muzička kultura za 5. i 6. razred osnovne škole*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Knjaževac: Nota, Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika.
8. Goran, Lj., Marić, Lj. (1987): *Zapjevajmo složno svi*. Zagreb: Školska knjiga.
9. Ivanović, M. (1981): *Metodika nastave muzičkog vaspitanja u osnovnoj školi*. Knjaževac: Nota.
10. Ivanović, N. (2008): *Muzika u osnovnoj školi*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
11. Ilić, V. (2007): *Muzička kultura za treći razred osnovne škole*. Beograd: Kreativni centar.
12. Jerkov, S., Dakić, O. (2006): *Muzika za srednje škole*. Podgorica: Centar za stručno obrazovanje.
13. Kotirović, B., Marinković, A. (1982): *Narodne igre Jugoslavije u srednjim školama*.
14. Marković, V., Perunović, R. (2012): *Muzika moj jezik*, udžbenik za III i IV razred gimnazije. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
15. Miranović, M. (2011): *Narodne pjesme Crne Gore, muzičko nasljeđe i stvaralaštvo Crne Gore*. Podgorica: Pobjeda.
16. *Predmetni program Muzička kultura (2013)*. Podgorica: Zavod za školstvo Crne Gore.
17. Savković, D. (2005): *Narodne nošnje, igre i pjesme u Crnoj Gori*. Podgorica: Narodna knjiga.
18. Smrekar-Stanković, M., Gejo, J. (2008): *Nek zvuči zvonko*, priručnik za nastavnike za udžbenik Muzičke kulture za peti razred. Beograd: Eduka.
19. Stefanović, A., Lucelšvab, D., Ivanović, N. (2011): *Muzička kultura*, udžbenik za peti razred osnovne škole. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
20. Stefanović, A., Lucelšvab, D., Ivanović, N. (2011): *Muzička kultura*, priručnik za nastavnike. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
21. Stoković, P. (1988): *Nastava muzičke kulture*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
22. Tomerlin, V. (1964). *Radost u pjesmi*, udžbenik za muzički odgoj u V i VI razredu osnovne škole. Zagreb: Školska knjiga.
23. Hiba, N. (1986): *Muzika za najmlađe*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

